KOMÍHÁNÍ MEZI SNEM A BDĚNÍM |

Znáte tu ranní nejistotu? Probudíte se. A nevíte. Měl jsem sen? Opravdu se to stalo? Najednou se snění a bdění prolíná. Oboje jakoby nadosah. Jako by bylo možné mezi bděním a snem proplouvat. Jako by bylo oboje skutečné, naráz, teď a tady. Živé sny a snový život. A pak ráno v práci kolegům říkáte: „Dneska jsem měl živý sen." Nemohu říct, že si zmiňovaný pocit vždy užívám. Tápat, rozkoukávat se, snažit se zaostřit nejen mysl. Ale co když existuje i snová realita…

Když jsem se nedávno s Ivanou Myškovou bavil o tom, co je pro ni na psaní nejdůležitější, co pro ni znamená literatura, odpověděla nějak takto: Svoboda. Svoboda domýšlet si každodenní život do krajností. Pohybovat se právě na hranici mezi realitou a fantazií. Stírat ji. Snažit se vytvořit uvěřitelné postavy a zasazovat je do ne zas tak uvěřitelných situací. Vždyť literatura by neměla být o tom, co může prožít každý, měla by jít dál. Není to deník…

A musím uznat, že v její druhé knize *Bílá zvířata jsou velmi často hluchá* se jí to kromobyčejně daří. Na ploše osmi delších a tří krátkých povídek zalidňuje svět trochu potrhlými, ale životnými postavami s často banálními problémy, zároveň je však konfrontuje s absurditou. Zesiluje nejistoty, nechává je vést neuvěřitelně prosté životy, vkládá jim do úst obhajující monology, které si možná předpřipravíme v hlavě, ale na vyřčení nenajdeme kuráž, vhodnou příležitost, dostatečně naslouchajícího partnera…

Třeba hned v první povídce „Závěs". Setkáváme se zde se Soňou, která si tak dlouho vysnívá situaci, že se projde nahá před oknem a tím spáchá zločin, až se jí tato představa zhmotní. Projde se nahá před oknem, které postrádá závěs, a z protějšího okna vypadne muž, který ji (z)pozoruje. Jenže nejdůležitější v textu není zločin a jeho následky, ale tázání se po vině způsobené malicherností. Jemně nastíněné, ale nijak doslovné vztahy. City, které jsou narušeny již před touto absurdní událostí: *„V objetí se jim už nepodaří usnout, neboť není třeba šetřit místem. Rozpojila je touha po pohodlném spánku."* Nesmyslný pád je jen zábavnou kulisou podstatnějšímu. Dotekem trochu děsivého a trochu komického snu…

A podstatné jsou také otázky. Pokud jsem hovořil o metodě přeměny banalit v absurdity, lze též hovořit o metodě tázání. Myšková se často a ráda ptá. V tom je její psaní tak trochu esejistické, trochu konceptuální. A otázky nemusí být přímo vysloveny postavami, ačkoliv i ty se rády ptají. Otázky často pokládá sama autorka prostřednictvím příběhů a odpovědí jsou životy a peripetie postav. Tento postup by mohl zavánět vykonstruovaností, autorka se však tomuto riziku vyhne právě oscilováním mezi fantazií a realitou. Sen snese víc než skutečnost a dobře promyšlená a uvěřitelná postava se zase může chovat reálně i ve snu. Můžeme jí věřit…

Autorka se nezajímá o popisy, scenérie, prostory. Povídky Ivany Myškové stojí a padají se svými postavami. Jejich životní peripetie jdou mnohem dál než samotný text povídek. Je viditelné, že se o osudy postav autorka zajímá. Že jimi žije. Snad i to může být důvodem, proč kniha vychází až pět let

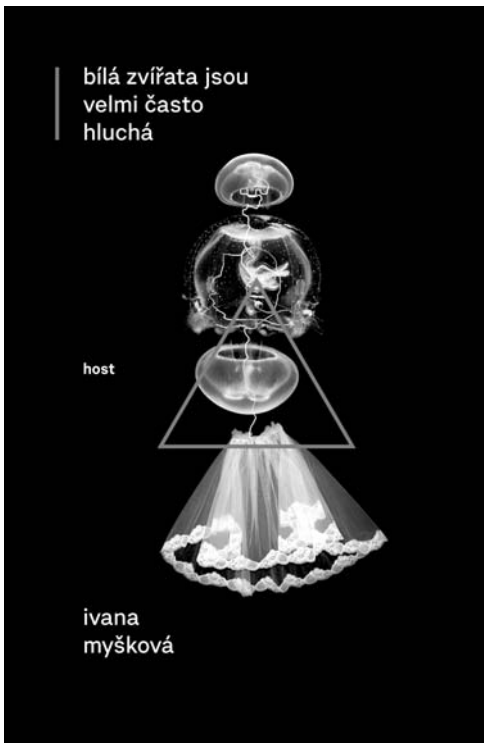

po debutovém *Nícení*. Přestože žádný z textů nepřesáhne padesát stran, máme pocit, že postavy svět povídek zabydlují, nejsou to schématické črty, a kdyby se autorce chtělo, můžeme se s nimi potkávat mnohem déle. Postavy (ne)mají své chybějící prsty, svá oblíbená slova a své (ne)jistoty, (po)city. Autorku však zajímá nejen život jejích postav, ale evidentně život obecně, a tak knihou prostupuje řada „biologických" narážek: bedeguáry, hálky, nemoci, bílá zvířata…

Bílá zvířata jsou velmi často hluchá. Poetická věta, že? Ovšem dlouho jsem si lámal hlavu s tím, co vlastně znamená. Přitom jde o prosté konstatování, které zazní ve stejnojmenné povídce. Vždyť albíni opravdu často trpí slepotou. Proč se o tom zmiňuji? Už název knihy jednoznačně svědčí o tom, jak dokáže Myšková obracet fantazii v realitu a realitu ve fantazii. Vyvolávat otázky: Jak asi vypadají bílá zvířata, v jakých světech žijí? Nebo naopak. Proč je to sdělení tak přízemní, proč mne to hned nenapadlo? Je to rozporuplné? Jistě. A budu se opakovat: žijeme a sníme rozporuplně…

Dostávám se ke konci textu, a přitom jsem neřekl skoro nic ani o knize, ani o autorce… Zase píšu spíš o svých pocitech. Ale když už jsme u nich, pořiďte si či půjčte knihu Ivany Myškové, zavřete oči a pohlaďte ji. Zaručuji vám pocit na hranici snu, protože tato kniha není dobře jen napsaná, ale i vypravená do světa. Může za to (typo)graf(ik) Martin Pecina. Proto netušíte, zda máte co do činění se záložkou, či lehce erotickou krajkou, zda držíte v ruce knihu, anebo se dotýkáte něčí pokožky, zda čtete sen, či realitu. Pecinovi stejně jako Ivaně Myškové nechybí humor.

Ten Ivanin je příjemně cynický. A tak svou exkurzi do snů reality zakončuje drastickým probuzením v povídce „Život s dlouhou červenou nití". Je to jeden z nejkratších textů, v podstatě jen alegorický vtípek. Hraběnka a komorná sbírají odvahu k tomu, aby začaly žít jinak, stačí jen se odhodlat: *„‚Byl by to jiný život!' rozesměje se dívka. / ‚Ano, úplně jiný život!' Směje se hraběnka s ní a zdá se, že se skutečně chystá vstát.* […] *‚Co ale naděláme, máme tenhle.'"*

Tomáš Čada

MÁME JENOM TO, CO ŽIJEME |

Varování předem – tato recenze bude (téměř) nekriticky pozitivní. *Bílá zvířata* obsadila nejvyšší příčky žebříčku mých čtenářských zážitků roku 2017. Nominace na Literu mě proto nikterak nepřekvapila. Kniha povídek od Ivany Myškové *Bílá zvířata jsou velmi často hluchá* je úkazem, na který je nutno si řádně počíhat, a když už se ho po sáhodlouhém čekání v literárním podrostu konečně dočkáte a zkřehlými prsty nalistujete první stránky, nemůžete se ho nabažit. Ano, přesně takový pocit ve mně *Zvířata* zanechala po dočtení poslední povídky. Lítost, že je po všem, a tajnou touhu, abych to ještě měla před sebou, abych znovu vstoupila do proudu slov protagonistů a jejich podivně, místy až groteskně nasnímaných scén.

Soudit knihu podle obalu je klišé, ale tady se o něm zmínit musím a trocha povrchnosti ještě nikoho nezabila. Nádherná práce Martina T. Peciny je nepřehlédnutelná a decentně podtrhuje celé dílo. Bílé záclony, medúzy, améby, patvary v hlubinách černé obálky vtahují do svého světa, lákají, nabízejí a slibují. Tak pečlivě odvedená grafická práce, která tolik koresponduje s textem, se hned nevidí. Korunuje ji záložka ve tvaru krajky. Detaily, vím, ale pro mě podstatné maličkosti, které knize přidávají na hodnotě.

Pojďme společně vypustit sondu do umně vybudovaného vesmíru těchto jedenácti povídek. Co je z textu na první čtení zřejmé? Že to autorka skvěle umí s jazykem. Krotí si ho, pohrává si s ním, vymýšlí si novotvary jako sloveso *nevyplincá* (titulní povídka, s. 177), mazlí se se slovy a dává jim rytmus, který konstantně problikává celou knihou. Jazyk je to bohatý, kultivovaný a umí být v tom správném okamžiku nespoutaný (p. „Čubka aneb Čas na upřímnost"). Je na něm (v dobrém!) znát, že má autorka načteno. K tomu ostatně odkazují i citáty, které uvozují povídky. Autory jsou namátkou Musil, Proust, Gombrowicz, Bernhard. V textu najdeme i aluze na Kafku (p. „Volání hálek") či Camuse (p. „Hostel"). Jsou to jen letmé doteky velikánů, které autorka skrze svůj text zdraví, možná je dokonce lehce popichuje, ale dává jim svůj osobitý a nezaměnitelný hlas a pohled, takže se z toho stává pěkná „myškovina", která se sebejistotou čtenářům servíruje zápletky absurdních mikrodramat a ironicky je komentuje.

Co na první čtení bije do očí, jsou postavy, byť často ani nemají jméno. Jsou to odosobněné skořápky s úzkoprsým přesvědčením, na němž se, když do něj prstem poklepeme, objevují jemné trhliny (p. „Kverulant", „Žena s žábou"). Zachycujeme je v nejvšednějších, ale zároveň i nejabsurdnějších momentech jejich žití. Tak třeba Štěpán, kterému se v povídce „Hostel" doma zjeví jakýsi Francouz-Cizinec, o němž neví, kdo je, ale nemá ani tolik odvahy, aby se na to zeptal. Postrádá sílu jej vyhodit, ale zároveň se bojí na něj zlobit. Nerozhodnost a strach postavy připravují o výhledově lepší budoucnost – pořídit si zvíře, které chtějí, naučit se třeba jazyk, naučit se říct, co vlastně cítí a potřebují (p. „Žena s žábou", „Bílá zvířata jsou velmi často hluchá"). Často to jsou ženy upínající se k mužům, kteří je jako správní lodivodi vedou skrz temné vody. *„Vždyť Hynek je tu kapitán. A tohle je jejich přístav. Jinak by se roztříštili o skalisko!"* (p. „Vůně domova", s. 53) *„Potřebuju cizí muže ke své sebelásce."* (p. „Čubka aneb Čas na upřímnost", s. 168) *„Soňa si připadala půvabná jen, když se zahlédla Janovýma milujícíma očima nebo když se jí zachtělo psát."* (p. „Závěs", s. 8) Jsou to lidé bez sebevědomí, bez identity, téměř bez výrazu, jejich obličeje se zvěcňují. Hrdinka povídky „Podšívka" je vykreslena jako tělo s hlavou v kabelce, v jejíž útrobách neustále loví nějaké zásadní věci, a její vesmír se tak smršťuje na miniaturní prostor tašky. Irma z povídky „Nebezpečí příjezdových cest" se dá identifikovat pouze podle poraněného oka, jinak je její tvář jen součástí šedé masy. Ve vyhrocených momentech reagují neadekvátně, ve chvíli, kdy jim jde o život, myslí spíš na to, že se jim chce čurat, než na to, aby zabojovali (p. „Podšívka").

Zlost kvůli své neschopnosti změnit životní situaci většinou směřují formou monologu na své nejbližší (*„O co jsou druhý lepší než ty? Proč si sám sebe nevážíš?"* řve Sylva v povídce „Bílá zvířata jsou velmi často hluchá" na svého otce. Ten odpovídá jako vždy mlčením.). Ale skutečně jsou jejich blízcí vinni? Nevztekají se na ně spíš proto, že je vlastně dokonale zrcadlí a mají s nimi až příliš úzké, a proto dysfunkční vztahy? Často to dopadá tak, že blízkost hledají u naprostých cizinců, kterým na nich nezáleží. Třeba na hasičském plese, kde hlava jelena v pneumatice jen podtrhuje totální zmar, za vrčení stroje na odžmolkování mohérového svetru.

Fascinující je také určitá osudovost. Postavy na něco myslí, něčeho se děsí, bojí, zhmotňují si to v myšlenkách, v temných zákoutích mozku – a najednou je to před nimi, živoucí a dýchající, všechny černé představy nabírají reálné obrysy. V povídce „Závěs" je to pozorovatel nahoty hlavní hrdinky, v „Nebezpečí příjezdových cest" se z absurdní představy stává bezbarvý vrah skrytý ve tmě.

Přistihujeme naše hrdiny v nezáviděníhodných situacích, které jsou navíc infikovány jejich myšlenkovým přílivem, takže nebývá jednoduché se zorientovat, co je skutečné a co je výplodem fantazie. Některé momenty jsou natolik absurdní a nepříjemné, že si je protagonisté obalují krajkami, aby trochu změkčili jejich brutalitu a přímost. V povídce „Nebezpečí příjezdových cest" se Irma vzepře nudné jistotě a vydává se nejistotě. Vrhá se do náručí muže, který jí pohrdá: *„Viktor byl trest za hřích přehlížení, jehož jsem se dopouštěla na svém muži. Jako by byl Viktor jeho mstitelem."* (s. 104) Končí zmlácená na cizí příjezdové cestě, ale místo aby se na násilníka naštvala, ještě ho obhajuje a vytváří si spletitou realitu o tom, jak ji zbil vlastně z lásky.

Pozoruhodné jsou i dialogy. Mnohdy se totiž děje, že spolu dva lidé vedou rozdílné monology – jako by si toho však protistrany ani nevšimly. V „Nebezpečí příjezdových cest" poručík Obst vyslýchá Irmu, ale v duchu je pohlcen svým vlastním nefunkčním vztahem, v „Hostelu" se dialog mezi milenci vcucnul do nerozvitých vět, které mluví za vše: *„Tereza řekla, co sousedi, Štěpán řekl, vždyť vědí, že jsi nekonvenční. Tereza řekla, že to chce konvenčně v posteli. Štěpán řekl, že už je na to pozdě, Tereza řekla, to teda není…"* (s. 132)

Všemi povídkami se táhne motiv zvířat. Hrdinové jsou k nim přirovnáváni nebo zvíře představuje část jejich duše, která je schovaná někde hluboko pod nánosy a neschopná se probudit a která umře, protože o ni není dostatečně pečováno (p. „Vůně domova"). Všudypřítomná pasivita postav je téměř hmatatelná a, dalo by se říci, beznadějná. Dávají ruce pryč od svého chování, svých činů, často je svádějí na druhé, jen aby samy zůstaly nepošpiněny, aby si nezadaly s okolním světem a nemusely vylézat ze své bezpečné ulity, protože: *„Byl by to jiný život!" „Co ale naděláme? Máme tenhle."* (p. „Život s dlouhou červenou nití", s. 203)

Ano, máme to, co žijeme. A přesto se někde v dálce sem tam zaleskne jiný úhel pohledu, malé vítězství, které signalizuje možnou změnu – třeba když si Sylva při jízdě autem u svého otce poprvé v životě vymůže zastávku, aby si mohla přičichnout k bledulím (p. „Bílá zvířata jsou velmi často hluchá").

Svět *Bílých zvířat* je krutě uvěřitelný, skrývá v sobě to, čím rozhodně nechceme být, vyvolává pocit úlevy, že takoví nejsme, že se to neděje zrovna nám. Ale zároveň v nás nesměle vibruje poznání, že i tato „ošklivost" je naší součástí, že se jí nezbavíme tím, že ji budeme ignorovat a popírat. Myšková svým hrdinům nic nedaruje, jejich opakovaná selhání ironicky komentuje a nedává jim žádné úlevy. A stejně tak (díkybohu!) nedává úlevy ani nám, čtenářům.

Eva Dragulová